

Ispitivanje stresnih životnih događaja kod adolescenata

Ovo istraživanje za imalo je za cilj da ispita koji su najstresniji životni događaji u adolescenciji. Takođe je trebalo utvrditi da li postoji razlika između procene stresnosti događaja kod adolescenata muškog i ženskog pola i da li uzrast ispitanika utiče na ocenjivanje stresnosti datog događaja. Istraživanjem je obuhvaćeno 200 ispitanika iz Kragujevca i Velike Plane, oba pola, uzrasta od 15 do 18 godina. Upitnik korišćen u ovom istraživanju urađen je na osnovu upitnika Jelene Vlajković koja je ispitivala stres kod odraslih (Vlajković J. 1998. *Životne krize i njihovo prevazilaženje*. Beograd: Plato). Ispitanici su na skali procene od 1 do 5 određivali stresnost svakog životnog događaja pojedinačno. Dobijeni su sledeći rezultati: kao najstresniji događaji izdvojili su se gubici, odnosno smrt najbližih članova porodice; tragični događaji vezani za vršnjake, takođe su visoko rangirani od strane ispitanika; visokom korelacijom utvrđeno je da nema značajnih razlika u proceni stresnosti životnih događaja u odnosu na pol i uzrast ispitanika. Poređenjem ovog istraživanja sa istraživanjem Jelene Vlajković (1998) možemo zaključiti da su odrasli i adolescenti iste događaje ocenili kao najstresnije.

Uvod

Termin stres je, kako u nauci tako i u životu, bio u toliko širokoj upotrebi da je poprimio veliki broj značenja i oblika. Međutim, iako je definisan na različite načine, on ipak usmerava pažnju naučnika na određen broj interesantnih važnih činjenica. Upravo se postojanje velikog broja različitih definicija može se posmatrati kao indikator značaja ovog pojma (Zotović 2002).

Reč stres potiče od engleske reči *stress*, što znači pritisak, napor, napregnutost. Kada se u stručnoj literaturi upotrebi ovaj pojam, najčešće se misli na definiciju Hansa Selija, koji je stres formulisao kao svaki zahtev za novim prilagođavanjem koji sredina postavlja organizmu (Rot i Radonjić 2002). Prema Kosoviću (1997), stresovima nazivamo nadražaje koje stalno proživljavamo i koje najčešće ne možemo da izbegnemo, dok situacije u kojima se sa stresovima suočavamo nazivamo stresnim životnim događajima. U još jednoj od mnogobrojnih definicija, stres se objašnjava kao reakcija na stresore, bilo koje spoljašnje ili unutrašnje događaje koji od organizma zahtevaju napor i novi način prilagođavanja novonastalim uslovima (Rot i Radonjić 2002). Stresne situacije mogu biti prijatni događaji koji izazivaju veoma burne afektivne reakcije, ali najčešće predstavljaju negativne, teško prihvatljive promene (Trebješanin 2000). Definicija koju predlažu Lazarus i Folkman određuje stres kao odnos između osobe i okoline, u okviru koga osoba procenjuje da neki aspekt okoline uključuje pretnju, gubitak ili izazov za njene snage, pri čemu se javljaju karakteristične promene psihofiziološke ravnoteže (Zotović 2002).

Stres je intenzivno istraživan i dosta se zna o fiziološkim poremećajima koje stres izaziva, pretežno u okviru endokrinog sistema (Krstić 1991). Uz to, stres, pogoršava zdravstvene probleme kao što su srčane bolesti, hipertenzija i utiče na pad imunog sistema. Ako organizam ne stekne otpornost ili ne razvije konstruktivne mehanizme za savlađivanje

Tijana Šušteršič (1993), Kneza Mihaila 84, Kragujevac, učenica 1. razreda Prve kragujevačke gimnazije

Ana Stojković (1992), Marka Milanovića 27, Velika Plana, učenica 2. razreda Gimnazije u Velikoj Plani

MENTOR:
Smiljana Jošić, student 3. godine Filozofskog fakulteta u Beogradu

stresa, dolazi do psihosomatskih problema poput hipertenzije, arterioskleroze itd (Trebješanin 2000). Verodostojna slika stresa nije u spolnjem i vidljivom ponašanju, već je on odraz unutrašnjeg zbivanja u samoj ličnosti (Kosović 1997). Uz to, jaki stresovi mogu da prerastu u traume, koje često ostavljaju negativne posledice u razvoju mentalnih, emocionalnih i ponašajnih funkcija organizma.

Adolescencija (razvojni period individue od 11 do 18 godina) je jedan od kriznih perioda u toku rasta i razvoja ličnosti. Po Eriksonu, adolescentni period je najburniji u životnom ciklusu, jer se u njemu prelamaju svi problemi i sva loša rešenja iz ranijih razvojnih faza (Vlajković 1998). Karakteriše ga borba za ostvarenje identiteta na fizičkom, psihičkom i intelektualnom planu. Adolescent je svestan promena koje mu se dešavaju i snažno emocionalno reaguje na njih (Rot i Radonjić 2002). Kada se u periodu besa, negodovanja i brojnih pokušaja da se ličnost pronađe u socijalnoj sredini, upotpuni i oformi, dogode neki stresni događaji, to može imati različite ishode na razvoj ličnosti adolescenta (Zotović 2002).

Pejkel je bio jedan od prvih naučnika koji se bavio istraživanjima stresnih događaja (Paykel 1970, prema Vlajković 1998). U jednom od svojih istraživanja, stres je poistovetio sa uznemirenošću, sastavio spisak uznemirujućih situacija i dao zadatak subjektima da svaku ocene na skali od 1 do 20, u zavisnosti od toga koliko svaki od događaja može da ih „uznemiri“ i „izbaci iz ravnoteže“ (Vlajković 1998). Bandura je takođe, 1972. godine proučavao stres, ali se više osvrnuo na adolescente i njihove stresove. Tvrdio je da se adolescenti u toj fazi života osamostaljuju i da su više izloženi stresu (Hayes 1994). Istraživanje, relevantno za naš rad, izvela je Jelena Vlajković koja je u Beogradu 1984. godine ispitivala procenu stresnih događaja kod ljudi starosnog doba od 20 do 64 godina na skali od 1 do 10. Rangiranjem stresnih događaja izdvojila je najstresnije životne događaje kao što su smrt deteta, smrt bračnog druga, smrt bliskog člana porodice itd.

U istraživanju Vlajkovićeve uočeno je da određene situacije iz njenog upitnika nisu adekvatne za populaciju adolescenata. Sa stanovišta koje zastupa Lazarus, ono što je stresno za jednu osobu ne mora biti stresno za drugu (Zotović 2002). Osim toga, od 1984. godine pa do sada, pod uticajem različitih društvenih promena, određeni stresovi su danas postali učestaliji (npr. finansijske teškoće). Takođe,

pretpostavlja se da generacije koje nisu provele detinjstvo u ratnom periodu stresnije ocenjuju rat u bliskom okruženju od generacija koje su živele pod takvim uslovima i svakodnevno bile upućene na njih. Pored toga, postoji još situacija koje se mogu različito oceniti u zavisnosti od starosnog doba (Zotović 2002).

Zato su autori ovog rada upitnik Vlajkovićeve prilagodili adolescentima i pomoću njega pokušali da provere pretpostavku da adolescenti zbog specifičnosti razvojnog perioda, u kojem se nalaze, drugačije doživljavaju stresne situacije od odraslih na perceptivnom, kognitivnom i emocionalnom planu.

Cilj ovog istraživanja je da se utvrde najstresnije situacije za adolescente, ali i proveriti da li se ocenjivanje stresnih situacija adolescenata razlikuje od procene odraslih. Važno je ispitati i da li postoje razlike između rangiranja stresnih situacija kod adolescenata muškog i ženskog pola i da li se odgovori značajno razlikuju u odnosu na uzrast ispitanika.

Hipoteze: Pretpostavka je da će adolescenti iz ovog istraživanja i ispitanici iz istraživanja Vlajkovićeve različito proceniti određene životne situacije. U istraživanju je postavljeno nekoliko podciljeva:

1. Prema tvrdnjama prethodnih istraživanja, da je najveći stres gubitak, postavlja se pretpostavka da će najviše rangirani događaji biti gubici bliskih osoba.

2. Kod odraslih, kako je pokazalo istraživanje Vlajkovićeve (1998), ocenjivanje stresnosti životnih događaja kod ljudi starosnog doba većeg od 20 godina se menja pod uticajem pola. Za žene, najstresniji događaji su oni koji se odigravaju u krugu najuže porodice, dok muškarci istim događajima pripisuju manju stresnu vrednost (Vlajković 1998). Na osnovu ovih podataka, pretpostavlja se i da će između adolescenata muškog i ženskog pola postojati razlika u proceni stresnih situacija.

3. Sudeći po tome da adolescenti burnije reaguju u periodu do 14 godina, na samom početku adolescencije (Kosović 1997), nisu očekivane razlike u odgovorima u odnosu na uzrast ispitanika, jer su ispitane osobe uzrasta 15, 16, 17 i 18 godina.

Metod

Uzorak. Uzorak je bio prigodan. Činilo ga je po 100 ispitanika oba pola gimnazija u Kragujevcu i Velikoj Plani, uzrasta od 15 do 18 godina.

Varijable. Nezavisne varijable: životni događaji odnosno situacije, pol i starost ispitanika.

Zavisna varijabla: procena stresnosti pomenutih događaja.

Instrumenti i postupak. Upitnik korišćen u ovom istraživanju sastojao se od 53 životna događaja (tabela 1). Događaje predstavljaju pozitivne i negativne stresne situacije koje su ispitanici individualno ocenjivali na skali od 1 do 5. Broj 1 je označavao najmanju, a broj 5 najveću stresnu vrednost. Vremenski rok za popunjavanje upitnika nije bio ograničen. Od ispitanika su uzeti demografski podaci: pol i starost. Stavke iz upitnika su randomizirane tako da je napravljeno 20 varijanti upitnika. Neki od događaja su preuzeti iz upitnika Vlajkovićeve (1998): požar u kući, zatvorska kazna, odlazak na odmor, ozbiljna bolest bliskog člana porodice, ozbiljno narušavanje vida ili sluha, smrt bliskog prijatelja, promena mesta školovanja, pokušaj samoubistva bliskog člana porodice, promena mesta življenja, saobraćajna nesreća (u tabeli 1 označene sa *). Ostale situacije su događaji iz života prosečnog adolescenata koji zahtevaju napor osobe da se adaptira na svakodnevne promene u spoljašnjoj sredini. Neki od tih događaja su raskid emocionalne veze, prvi odlazak na letovanje sa prijateljima, dobijanje loše ocene, dobar uspeh u školi, prehlada ili grip, neuzvratačena ljubav partnera, razvod roditelja itd.

Tabela 1. Pitanja u upitniku stresnih životnih događaja

R. b. Životni događaj

1. Smrt majke
2. Smrt oca
3. Smrt brata ili sestre
4. Smrt bliskog rodaka
5. Teška bolest roditelja
6. Teška bolest brata ili sestre
- 7*. Teška bolest druga ili drugarice
- 8*. Smrt druga ili drugarice
9. Prehlada ili grip
10. Ozbiljno narušavanje vida ili sluha
11. Dugotrajno bolničko lečenje
- 12.* Pokušaj samoubistva bliskog člana porodice
13. Pokušaj samoubistva druga ili drugarice
14. Narkomanija druga ili drugarice
15. Alkoholizam druga ili drugarice

16. Alkoholizam roditelja
 17. Svada roditelja
 18. Fizičko zlostavljanje porodice od jednog roditelja
 19. Dobitak loše ocene
 - 20.* Promena mesta življenja
 - 21.* Promena mesta školovanja
 22. Gubitak prava na školovanje
 - 23.* Saobraćajna nesreća
 - 24.* Zatvorska kazna
 25. Fizičko kažnjavanje (od strane vršnjaka, nastavnika)
 26. Odbacivanje od strane vršnjačke grupe
 27. Prvi seksualni odnos
 28. Prvi poljubac
 29. Prisilni seksualni čin
 30. Neuzvratačena ljubav partnera
 31. Raskid emocionalne veze
 32. Lična diskriminacija po bilo kom osnovu
 33. Elementarna nepogoda širih razmera (zemljotres, poplava)
 - 34.* Požar u kući
 35. Teška finansijska situacija porodice
 36. Rat u bliskom okruženju
 37. Svada sa drugom ili drugaricom
 38. Svada sa roditeljima
 39. Nepoložen vozački ispit
 40. Omalovažavanje od strane autoriteta (nastavnika, trenera)
 41. Svada sa bratom ili sestrom
 42. Dobar uspeh u školi
 43. Rođenje novog člana porodice (brata, sestre)
 44. Veći dobitak na nagradnoj igri
 45. Dobitak dugo očekivanog poklona
 46. Odlazak na ekskurziju
 47. Prvi odlazak na letovanje sa prijateljima
 48. Upis željene škole/fakulteta
 - 49.* Odlazak na odmor/raspust
 50. Susret sa dragom osobom koju dugo nisi video/la
 51. Ozdravljenje člana porodice koji je bio teško bolestan
 52. Uspešno položen ispit (npr. vozački)
 53. Razvod roditelja
-

Rezultati i diskusija

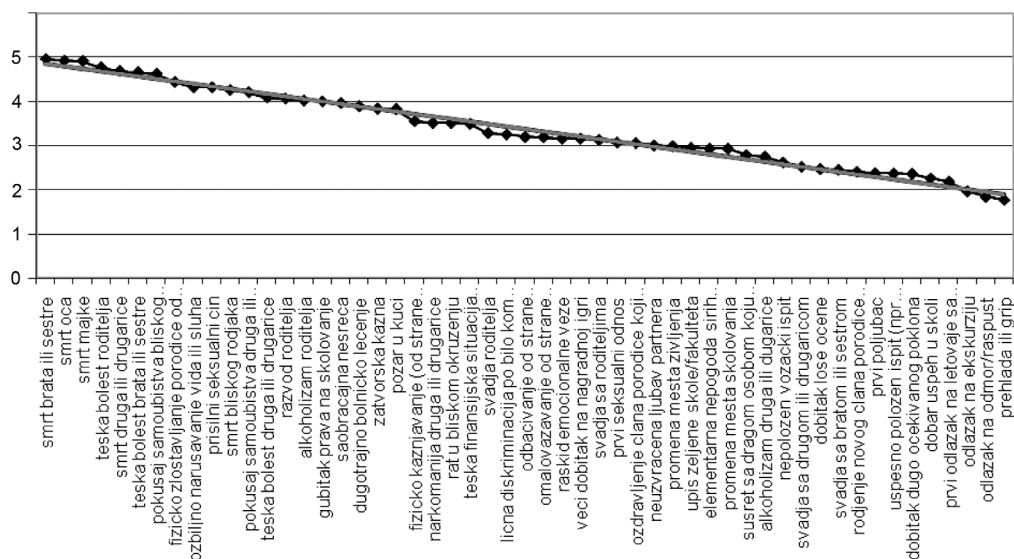
Obradom podataka dobijene su prosečne ocene stresnosti za svaki od procenjivanih životnih događaja. Rangirani su svi događaji počevši od najstresnijih (slika 1). U tabeli 2 prikazano je 10 najstresnijih i 10 najmanje stresnih događaja.

Dobijena je statistički značajna Spirmanova korelacija ranga procene stresnosti događaja između adolescenata muškog i ženskog pola ($\rho = 0.953$, $p < 0.01$). Korelacija procene stresnosti događaja između ispitanih uzrasta (tabela 3) kreće se od 0.903 do 0.969 ($p < 0.01$).

Tabela 2. Rangirani stresni životni događaji

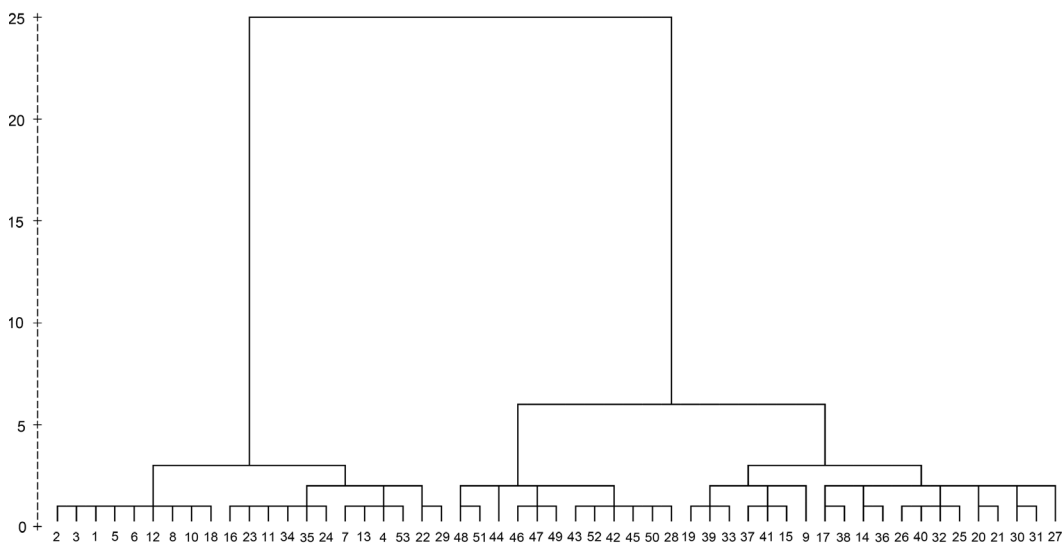
Rang	Događaj	Sr. vr.	SD
1.	Smrt brata ili sestre	4.95	0.313
2.	Smrt oca	4.92	0.430
3.	Smrt majke	4.91	0.428
4.	Teška bolest roditelja	4.765	0.576
5.	Smrt druga ili drugarice	4.685	0.639
6.	Teška bolest brata ili sestre	4.655	0.615

7.	Pokušaj ubistva bliskog člana porodice	4.62	0.662
8.	Fizičko zlostavljanje porodice od jednog roditelja	4.435	0.854
9.	Ozbiljno narušavanje vida ili sluha	4.315	0.877
10.	Prisilni seksualni čin	4.315	1.167
44.	Svađa sa bratom ili sestrom	2.45	1.164
45.	Rođenje novog člana porodice (brata ili sestre)	2.405	1.415
46.	Prvi poljubac	2.37	1.324
47.	Uspešno položen ispit (npr. vozački)	2.365	1.300
48.	Dobitak dugo očekivanog poklona	2.355	1.299
49.	Dobar uspeh u školi	2.255	1.345
50.	Prvi odlazak na letovanje sa prijateljima	2.18	1.283
51.	Odlazak na ekskurziju	1.965	1.266
52.	Odlazak na odmor/raspust	1.835	1.251
53.	Prehlada ili grip	1.765	0.956

Slika 1. Grafički prikaz proseka stresnosti životnih situacija

Figure 1. Graphical display of stressful events by their averages

Slika 2. Dve grupe stresnih životnih događaja izdvojene klaster analizom (numeričke oznake situacija kao u tabeli 1)

Figure 2. Cluster Analysis: forming two groups of stressful events

Klaster analizom utvrđeno je da se jasno izdvajaju dve grupe stresnih životnih događaja. U jednu se ubrajaju visoko stresni događaji, dok drugu grupu čine manje stresni događaji koji su smešteni na samom kraju rang liste (slika 2).

Događaji iz prve grupe u ovom istraživanju su upravo negativno događaji koji inače izazivaju burne i nepredvidive reakcije kod adolescenata. One snažnije utiču na samu ličnost adolescenata i njen dalji razvoj – najčešće negativno. To su događaji poput smrti članova najuže porodice, pokušaja samoubistva istih, ozbiljno narušavanje vida ili sluha, razvod roditelja itd.

Drugu grupu događaja čine situacije koje su procenjene kao manje stresne, među njima, većinu čine pozitivne životne situacije (odlazak na ekskurziju, prvi poljubac, prehlada ili grip, fizičko kažnjavanje, odbacivanje od strane vršnjačke grupe, uspešno položen ispit itd.).

Kao najstresniji životni događaji ocenjeni su gubici (tabela 2), odnosno smrt bliskih članova porodice, što se i u literaturi navodi kao jedna od najjačih trauma (Trebješnin 2000). Sličnu reakciju na gubitak imaju stariji ljudi, kako je pokazala Vljakovićeva u već pomenutom istraživanju (Vljaković 1998). Najviše

rangirani stresni događaji vezani su za tragična dešavanja u užoj porodici: smrt brata, sestre, oca i majke. Kada su Piter Var i Roj Pejn (Warr i Payne 1982) ispitivali reprezentativan uzorak odraslih Britanaca o tome da li i šta ih je emocionalno potreslo prethodnog dana, najčešći odgovor koji su dobijali bio je – porodica, jer se dugim zajedničkim življenjem uspostavila čvrsta emocionalna povezanost, uzajamna simpatija, solidarnost i nesebično pomaganje između članova porodice (Trebješnin 2000). U vrhu rang liste u skladu sa ovim tvrdnjama se nalaze i situacije čiji ishod može biti tragičan poput pokušaja samoubistva ili teške bolesti pomenutih članova porodice.

Tragični događaji vezani za vršnjake poput pokušaja samoubistva, smrti ili teške bolesti druga ili drugarice, takođe su visoko rangirani od strane ispitanika u našem istraživanju. Ovakvi rezultati se potkrepljuju činjenicama da vršnjaci u mladalačkom dobu imaju značajan uticaj na formiranje mnogih osobina ličnosti (Rot 1972).

Interesantni su podaci u vezi odnosa adolescenata prema školi i obrazovanju. Stresni događaji u vezi sa tim zauzimaju nešto niža mesta i shodno tome ocenjeni su kao manje stresni: dobar uspeh u

školi (49. mesto), uspešno položen ispit (47. mesto), promena mesta školovanja (38. mesto), upis željene škole/fakulteta (36. mesto), nepoložen vozački ispit (41. mesto), dobitak loše ocene (čak 43. mesto). Događaj koji se izdvaja od ostalih, predhodno navedenih, je gubitak prava na školovanje koji se nalazi na 16. mestu. Pomenuti podaci pokazuju da je interesovanje adolescenata za školsko obrazovanje na relativno nižem nivou u odnosu na pojedine emotivne situacije kao što su npr. raskid emocionalne veze (29. mesto) i neuzvrata ljubav partnera (34. mesto).

Ispitivanjem korelacije stresnosti situacija kod muških i ženskih ispitanika utvrđeno je da odnos adolescenata prema stresu ne zavisi od pola ispitanika. Imajući u vidu rezultate istraživanja Vlajkovićeve (1998) koje je pokazalo da se procena stresnosti određenog životnog događaja razlikuje među muškarcima i ženama starijim od 20 godina, ovaj nalaz je donekle neočekivan.

Tabela 3. Korelacije rangova stresnih događaja ispitanika različitih uzrasta

	uzrast 15	uzrast 16	uzrast 17	uzrast 18
uzrast 15 (7.5%)		0.953**	0.903**	0.938**
uzrast 16 (33%)	0.953**		0.931**	0.944**
uzrast 17 (40%)	0.903**	0.931**		0.969**
uzrast 18 (19.5%)	0.938**	0.944**	0.969**	

U ovom istraživanju uzrast značajno ne utiče na razlike u ocenjivanju stresnih događaja. Korelacija između četiri starosna doba (15, 16, 17 i 18 godina) kreće se od 0.903 do 0.977 ($p < 0.01$) (tabela 3).

Zaključak

Ispitivanjem najstresnijih životnih situacija u adolescenciji izdvojile su se dve grupe životnih događaja: grupa manje stresnih i grupa više stresnih događaja. Kao visoko stresni događaji grupisali su se negativni, odnosno oni događaji za koje se pretpostavlja da snažnije utiču na dalje formiranje ličnosti, dok su se pozitivni događaji izdvojili u grupi manje

stresnih. Najstresnije životne situacije predstavljaju događaje koji kada se dese u adolescenciji, mogu da prerastu u traume, koje vrlo često izazivaju poremećaje u razvoju emocionalnih, mentalnih i ponašajnih funkcija u organizmu (Kosović 1997).

Utvrđeno je da postoji statistički značajna korelacija u procenama stresnih situacija između žena i muškaraca, kao i sva četiri uzrasta koja su učestvovala u istraživanju. Drugim rečima ne postoji razlika u procenama stresnih događaja u odnosu na pol i uzrast.

Događaji koji su vezani za članove najuže porodice i koji imaju obeležje gubitka najviše su rangirani i kod adolescenata i kod odraslih. Takođe, najniže rangirane situacije kod odraslih i kod adolescenata označene su kao pozitivne (odlazak na odmor) ili su neke situacije sa kojima se suočavaju svakog dana (neznatna povreda, prehlada ili grip itd.). Razlike dobijene u odnosu na istraživanje Vlajkovićeve vidljive su samo u pojedinim situacijama kao što je promena mesta življenja kod adolescenata odnosno selidba u drugi kraj grada ili drugi grad kod odraslih. Adolescenti su ovu situaciju ocenili tako da se nalazi u grupi gde su više stresne situacije (npr. prvi seksualni odnos, elementarna nepogoda širih razmera), dok se kod Vlajkovićeve ovaj događaj svrstava među manje stresne situacije (npr. neznatna povreda, odlazak na odmor).

Radi preglednijeg i potpunijeg definisanja samog problema stresnih životnih situacija bilo bi korisno u narednim istraživanjima konstruisati upitnik sa stresnim situacijama i skalom koja bi odgovarala mlađim uzrastima (deca od 7 do 10 godina) kako bi se ispitalo koje su stresne situacije za njih, kao i šta oni misle o stresu i kako ga doživljavaju. Na taj način bi se mogle utvrditi sličnosti i razlike između subjektivnog doživljaja stresa najmlađih uzrasta, adolescenata i odraslih ljudi.

Literatura

- Ekermen V. N. 1958. *Psiho-dinamika porodičnog života*. Titograd: Grafički zavod
- Hayes N. 1994. *Foundations of psychology*. London: Routledge
- Kosović D. 1997. *Stres*. Beograd: Savana
- Krstić D. 1991. *Psihološki rečnik*. Beograd: Savremena administracija

Rot N. 1972. *Osnovi socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Rot N., Radonjić S. 2002. *Psihologija za drugi razred gimnazije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Trebješanin Ž. 2000. *Rečnik psihologije*. Beograd: Stubovi kulture.

Vlajković J. 1998. *Životne krize i njihovo prevazilaženje*. Beograd: Plato

Warr. P. B., Payne. R. L. 1982. Experiences of strain and pleasure among British adults. *Social Science and Medicine*, **16**: 1691.

Zotović M. 2002. Stres i posledice stresa: Prikaz transakcionističkog teorijskog modela. *Psihologija*, **35** (1-2): 3.

Tijana Šušteršič and Ana Stojković

Stressful Events in Adolescent Populations

Nowadays, people often encounter situations which bring them excitement. They range from those which cause strong emotional reactions to those that are perceived as tragic. Psychologists provide us with a wide variety of definitions of stress, the most representative of which was given by Hans Selye who defines stress as every request for adaptation which the environment places before each organism (Rot and Radonjić 2002).

Adolescence is one of periods in life when big changes are happening (including psychological, physical and emotional). There has been a lot of research on stress has been researched a lot, but the research of Jelena Vlajković was very relevant for this paper. She looked into stressful events in adults (aged 20 to 64). Life situations from a questionnaire were ranked by candidates on a scale from 1 to 10 according to the amount of stress each event would have for them.

Analysing Vlajković's questionnaire we came to a conclusion that some of the situations from her questionnaire cannot be used in research on adolescents. Some of the situations were taken from her questionnaire (e.g. fire in the house, going to jail, going on vacation, attempting suicide etc.), but most

of the situations in our questionnaire were the events of adolescent's everyday life (e.g. getting a bad mark in school, parents' divorce etc.).

Therefore, the aim of this research is to see what the most stressful situations in adolescence are. Also, the idea is to see how much the marks of adolescents and adults are different (in common situations). It is also important to see if there is a connection between ranking the situations in respect to the sex of the examinees.

There were 100 examinees from the 1st Grammar school in Kragujevac and 100 candidates from the Grammar school in Velika Plana. Using a questionnaire which had 53 life situations, the examinees (aged 15 to 18) gave marks from 1 to 5 to each event. Number 1 was used to signify the least stressful validity and number 5 was used to signify the most stressful validity. At the beginning of the questionnaire each examinee had to fill in demographic questions (sex and age) which would be useful for further research.

After data processing, the results showed the most stressful events. It is shown that situations which refer to death are the most stressful situations for adolescents. Adults show the same response to death (Vlajković 1998). These results are expected because family represents a big part of adolescent's life (Ekermen 1958).

Tragic events connected with friends of similar age are also ranked high, which was corroborated by the fact that adolescents help each other in developing their own personality.

Correlations between male and female adolescents' marks for each stressful event showed that ranks of all situations are almost the same in relation to sex. The exception is the situation of "the first sexual experience" which is perceived as more stressful by females (26th place by female adolescents and 36th by male adolescents). This data can be explained by the assumption that this event means more to female than male adolescents.

Correlations also showed that in this research, age does not affect the rank of a situation. The exceptions are situations "get a cold" and "arguing with parents" which were ranked less as the adolescents are older ("get a cold" at 15 years is at the 41st place, 16 years – 51st place, 17 and 18 years – 53rd place; "arguing with parents": 15 years – 25th place, 16 years – 26th place, 17 years – 37th place and 18 years – 31st place). This can be explained by

the assumption that they think of some bigger problems than “get a cold” and also shows their tendency to be independent.

This research showed which the most stressful events for adolescents are, but for further research a questionnaire which would be adapted for both ado-

lescents and adults could be made, so that the results could be compared. It would also be interesting to look into stressful events for children (aged 7 to 10 years). In that way, psychologists could see the similarities and differences between the account of stressful events by children, adolescents and adults.

